

Faiq Ələkbərli

*AMEA Fəlsəfə
İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi,
dosent, fəlsəfə üzrə
fəlsəfə doktoru*

I Yazı

Biz, hər daim düşünmüşük ki, vaxtilə Çarlıq və Sovet Rusiyası tərəfindən yaradılan Dağlıq Qarabağ probleminin kökündən həlli üçün iki əsas istiqamətdə iş aparmamız lazımdır. Bunlardan birincisi, şübhəsiz ki, Rusiya ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən İran İslam rejimi və onun bu gün tərkibində olan Güney Azərbaycan faktoru da mühüm yer tutmaqdadır. Kitabımızın birinci və ikinci cildlərində Çarlıq və Sovet Rusiyası dövründə Dağlıq Qarabağ

Müharibə dövründə İran adlanan ölkənin ikiüzlü əməllərinin də dəfələrlə şahid olduq. İran İslam rejimi dolayısıyla da olsa, Azərbaycanın işğaldan azad etdiyi ərazilərdə, guya hansısa terrorçu qrupların olduğunu iddia edirdi. Maraqlıdır ki, müharibəyə qədər Ermənistanı işğalçı, separatçı rejimə terrorist deməyib, savaş dövründə Azərbaycan ordusunun işğaldan azad etdiyi bölgədə təfkiçilə terrorçu qruplaşma axtaran ölkə də İran adlanan ölkə oldu...

probleminin nə cür yaranması və onun həlli yolları ilə bağlı mülahizələrimizi geniş şəkildə ifadə etmişdik. Eyni zamanda, 1-ci Qarabağ Vətən müharibəsi dövründə Ermənistan qarşısında məğlub duruma düşməyimizdə Rusiya Federasiyası, İran İslam Respublikası və bəzi Qərb dövlətlərinin (Fransa və b.) rolunu da göstərməyə çalışmışdıq. 1994-cü ilin mayın 8-də Ermənistanla Azərbaycan arasında Bışkek protokolu, yeni atəşkəs imzalanana qədər Azərbaycan Respublikasının yalnız "Dağlıq Qarabağ" adlanan keçmiş muxtar vilayətinin ərazisini deyil, eyni zamanda 7 rayonu, yeni Ləçin, Kəlbəcər, Ağdam, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı da rus-erməni hərbi birləşmələri tərəfindən işğal olunmasını da qeyd etmişdik. Eyni zamanda, həmin torpaqların işğaldan dərhal azad olunması ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurası tərəfindən dörd qətnamə qəbul edilsə də, 2020-ci ilin sentyabrına qədər bunun heç bir nəticəsi olmamışdır.

Onu da göstərmişdik ki, 20-ci əsrdə Azərbaycan və Ermənistan xalqları arasında baş verən münaqişələr, o cümlədən 1905-1906-cı illər erməni-müsləman münaqişəsi, 30-31 mart Azərbaycan türklərinin soyqırımı, 1918-ci ilin 29 mayında Azərbaycan Milli Şurasının İrəvanın və ətrafının ermənilərə güzəştə getməyə məcbur olması, 1920-ci ilin dekabrında Azərbaycan SSR tərəfindən Zəngəzurun bir qisminin Ermənistanla verilməyə məcbur edilməsi, 1923-cü ildə DQMV-nin yaradılması, 1948-1953-cü illərdə yüz minlərlə azərbaycanlının indiki Ermənistan əra-

zindəki əzəli torpaqlarından deportasiyası, 1992-ci il 26 fevral Xocalı soyqırımı, 1988-1994-cü illər arasında Dağlıq Qarabağın və onun ətrafındakı digər 7 rayonun işğal olunması Qarabağ münaqişəsinin həlli yolunda müharibəni qaçılmaz edirdi.

Onu da qeyd etmişdik ki, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bu soyqırımlarda və torpaqlarımızın işğalında erməni şovinistləri qədr Rusiya və İran İslam rejiminin hakim dairələri də mühüm rol oynamışlar. Hər halda, heç vaxt unutmamalıyıq ki, xüsusilə də Çarlıq və Sovet Rusiyası olmadan

gözləmək mümkün deyildi.

Bunu, 2016-cı il qısa müddətli aprel döyüşləri də bir daha ortaya qoydu. Aprel döyüşlərində ciddi hərbi uğurlar əldə edən Azərbaycan ordusunun hərbi əməliyyatları dayandırması üçün Rusiya, İran İslam Respublikası, Fransa və başqa anti-Azərbaycan anti-Türk dövlətləri əlindən gələni etdi və buna nail oldular.

Beləliklə, 27 sentyabr-9-noyabr 2020-ci il tarixləri Azərbaycan xalqının taleyində yeni bir mərhələdir; işğal altında olan torpaqlarımızı nəyin bahasına olursa olsun azad etmək üçün bir QURTULUŞ sava-

xışlarında Azərbaycana hər cür siyasi-mənəvi dəstək verdiklərini, hətta lazım gəldiyi anda, Azərbaycan hərbi dəstək verməyə də hazır olduğunu dəfələrlə bəyan etdi. Eyni zamanda, Türkiyə Cümhuriyyətinin xarici işlər naziri Mövlud Çavuşoğlu 44 günlük müharibə dövründə bir neçə dəfə Azərbaycana səfər edərək Azərbaycanın dövlət başçısı İlham Əliyevlə görüşdü. Bu onu göstərirdi ki, Azərbaycana siyasi-mənəvi dəstək verən Türkiyə ən yüksək səviyyədə Qarabağın işğaldan azad olunmasına bizimlə eyni dərəcədə maraqlı və istəklidir.

ola bilməz. Üstəlik, müharibədən sonra da Fransa senatının, Parlament Assambleyasının "Dağlıq Qarabağ" adlı qondarma rejimi tanımaqla bağlı qəbul etdiyi qərarlar hər şeyi bir daha aşkar etdi. Doğrudur, Fransa hökuməti fransız senatorların və parlamentarilərin qəbul etdiyi qərarların qəbul edilməz olduğunu, onu tanımadıqlarını ifadə etdilər. Ancaq bütün hallarda Fransanın tərəfli mövqeyi rəsmi Parisin Qarabağ münaqişəsində ermənipərəst tərəfini açıq şəkildə ortaya qoymuşdu.

Ümumilikdə, ATƏT Minsk qrupunun həmsədrələrinin (Rusiya,

Qarabağ məsələsi və Güney Azərbaycan Milli Hərəkəti

ermənilər Azərbaycan-Türk soyqırımlarını təkbəşinə həyata keçirə bilməz, torpaqlarımızı işğal etmək iqtidarında olmazdı. Bu o deməkdir ki, biz bu soyqırımlarda və torpaqlarımızın işğalında yalnız ermənilərin və Ermənistanın deyil, eyni zamanda Rusiyanın, İran adlanan ölkənin və bəzi Qərb dövlətləri

ş, 2-ci Qarabağ Vətən müharibəsi idi. Bu dövrdə Azərbaycan ordusunun qarşısında bir hədəf dururdu: Ermənistanla olan dövlət sərhədlərini bərpa etmək və öz sərhədləri daxilindəki bütün erməni terrorçularını və yandaşlarını təmizləmək! Bu prosesdə də hansı dövlətlərin Azərbaycanla çiyin-çiyinə, hansı dövlətlərin isə düşmən olduğu Azərbaycan xalqına əsasən bəlli idi. Ən azı 30 il-

Şübhəsiz, Türkiyə ilə yanaşı 2-ci Qarabağ Vətən müharibəsində Azərbaycana ən çox siyasi-mənəvi dəstək verən Pakistan olmuşdur. Bu baxımdan Türkiyə və Pakistanın Azərbaycana verdiyi dəstək Azərbaycan xalqının yaddaşında əbədi yaşayacaqdır. Eyni zamanda, bu müharibədə Azərbaycana siyasi-mənəvi dəstək verən ölkələr arasında Quzey Kipr Türk Cümhuriyyəti, Ukrayna, İsrail, Moldova, Bosniya-Hersqovni-

Fransa və ABŞ) müharibə dövründə fərqli mövqe tutmaları, xüsusilə Fransanın açıq, Rusiyanın da dolayısıyla Ermənistanı dəstəklədiyi bir daha ortaya çıxmış oldu. ABŞ isə bu məsələ də, yenə də ikili standartları ilə yadda qaldı. Bu isə o demək oldu ki, ATƏT Minsk qrupunun fəaliyyətini dayandırmasından başqa bir yol qalmamışdı. Artıq Dağlıq Qarabağ məsələsində real iki aktiv qüvvə vardı: Türkiyə və Rusiya.

Müharibə dövründə İran adlanan ölkənin ikiüzlü əməllərinin də dəfələrlə şahid olduq. İran İslam rejimi dolayısıyla da olsa, Azərbaycanın işğaldan azad etdiyi ərazilərdə, guya hansısa terrorçu qrupların olduğunu iddia edirdi. Maraqlıdır ki, müharibəyə qədər Ermənistanı işğalçı, separatçı rejimə terrorist deməyib, savaş dövründə Azərbaycan ordusunun işğaldan azad etdiyi bölgədə təfkiçilə terrorçu qruplaşma axtaran ölkə də İran adlanan ölkə oldu. Çox təəssüflər olsun ki, İran adlanan ölkə 1-ci Qarabağ Vətən müharibəsində olduğu kimi, 2-ci Qarabağ Vətən müharibəsində də açıq olmasa da, dolayısıyla Ermənistanla hərbi yardımlar etdi. İran adlanan ölkənin indiyə qədər Ermənistanın yanında yer alması və bunun da Bürtöv Azərbaycan ideyasının gerçəkləşməsi təhlükəsindən qaynaqlanması, hər kəsə bəlli bir məsələdir.

Ona görə də 2020-ci il 27 sentyabrda Azərbaycan ordusunun əks-hücumla başlayan 2-ci Qarabağ Vətən müharibəsində qısa müddətdə cəbhədə əldə etdiyi uğurlar rəsmi Tehranı çox ciddi şəkildə narahat etdi. Ancaq bunu pərdələməyə çalışan İran adlanan ölkə Ermənistanla olan münasibətlərdə, o cümlədən Qarabağ məsələsində sözdə, geri addımlar da atdı. Hər halda İran İslam rejiminin yüksək çinli məmurlarının, hətta ən sonunda Ali Ruhani İdarənin rəhbəri Seyid Əli Xameneinin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəkləmələri ilə bağlı bəyanatları ortadadır. Ancaq onların açıqlamalara Azərbaycanın ərazi bütövlüyündən tərəf olmaları ilə bərabər daim diqqəti çəkən başqa məqamlar da var. Belə ki, İran İslam rejimi bir tərəfdən Azərbaycan Respublikasındakı tərəfdarlarını rəsmi Bakıya, Türkiyəyə və ümumilikdə türklüyə qarşı qışqırtmağa çalışdı, digər tərəfdən Azərbaycanla sərhəd bölgəsinə külli-miqdarda hərbi qüvvə və texnika cəlb etdi.

lərinin də əsas pay sahibi olmasını yaddan çıxartmamalıyıq. Bu bir faktıdır ki, vaxtilə Azərbaycan torpaqlarının müəyyən bir hissəsində Ermənistan dövlətini yaradan Qərb dövlətləri və Rusiya yaxın tariximizdə torpaqlarımızın digər bir hissəsinin işğal olunmasında fəal oynamaqla yanaşı ikinci bir saxta, qondarma «erməni dövləti»nin qurulması məsələsində də ikiüzlü siyasətini davam etdirməkdə idi. Üstəlik, Rusiya, İran İslam rejimi, Fransa və başqa anti-Azərbaycan anti-Türk dövlətləri tərəfindən daima təmənəsiz silahlandırılan Ermənistanın bölgədə sülhün bərqərar olmasına razılıq verməsini

lik təcrübəyə əsasən Azərbaycan xalqı yaxşı bilirdi ki, 2-ci Qarabağ müharibəsində hansı dövlətlər onun dostu, hansı dövlətlər də düşmənidir.

Əlbəttə, Vətən müharibəsində tək millət (TÜRK) iki dövlət (Azərbaycan+Türkiyə) kimi qəbul etdiyimiz Türkiyənin yanımızda olması təbii idi: Azərbaycan Türkiyə, Türkiyə Azərbaycan deməkdir! Bu gerçəyi, heç bir qüvvə dəyişə bilməzdi! Müharibə başlayan ilk gündən son günədək ilk növbədə, Azərbaycanı birmənalı şəkildə dəstəkləyən Türkiyə oldu. Türkiyə Cümhuriyyətinin dövlət başçısı Rəcəb Tayyip Erdoğan bütün çı-

ya, Gürcüstan və digər dövlətlər də olmuşdur.

Əlbəttə, 2-ci Vətən Qarabağ müharibəsində Ermənistanla açıq və ya dolayısıyla dəstək verən dövlətlər arasında isə Fransa, Yunanistan, Cənubi Kipr, BƏƏ, İran İslam Respublikası, Rusiya Federasiyası, Hollandiya və digər dövlətlər olmuşdur.

Xüsusilə də müharibə dövründə Fransanın dövlət başçısı Makronun, eyni zamanda bir qrup fransız millət vəkili İrəvana gələrək onlara dəstək verməsinə də çox şeylərdən bir daha xəbər verdi. Bu bir daha göstərdi ki, Fransa ATƏT Minsk Qrupunun həmsədri